

Subverzivna evropska integracija

1.

Zakaj govoriti o Evropi? Ali ni dovolj, da nas z njo nenehno bombardirajo nacionalni oblastniki? Pa vendar, ali se ni ob hkratnem referendumu za Nato in EU izkazalo, da so nacionalne politične elite globoko, čeprav prikrito, evroskeptične? In posledično, ali ni pomenljiva in mnogo premalo problematizirana tridesetodstotna razlika med tistimi, ki so volili za Nato, in tistimi, ki so volili za EU? V kolikor nam sploh še lahko karkoli razložijo manifestacije numerične demokracije. Odgovor na izhodiščno vprašanje se glasi: O Evropi je treba govoriti, saj gre za vprašanje vzpostavljanja politične skupnosti, in o njej je treba govoriti neideološko, analitično in politično. Drugače kot govorijo lokalni vazali.

Vprašanje konstitucije je vendarle ključno. Pa ne samo v politični znanosti (državotvorni in prevratniški) ampak tudi v aktivizmu, če seveda ne pristane mo na moralni angažma. Gre namreč za vprašanje mehanizmov in z njimi povezanih subjektivitet, ki vzpostavljajo politično skupnost. Osrednjost problematike konstitucije so na primer izpostavili zapatisti. V izhodiščih za pogajanja v San Andresu so kot problem definirali mehiško ustavo, ki je oblikovana na osnovi liberalne ustave 19. stoletja, ki sloni na abstraktnih individuumih. V bistvu gre za formalizirano dominacijo potomcev in duhovnih dedičev conquiste (zasedbe) nad staroselskim prebivalstvom. Kot alternativo postavijo konstitucijo, ki sloni na avtonomiji singularnih skupnosti. Zapatisti so s tem pravzaprav definirali alternativno konstitucijo na globalni ravni. Zato je njihovo geslo "por un mundo donde quepan muchos mundos", kar v posrečenem slovenskem prevodu pomeni "za svet mnogoterih svetov". Za zapatiste je mehanizem, ki vzpostavlja politično skupnost, upor. Avtonomne skupnosti ne vzpostavlja niti skupna identiteta niti uniforma, ampak so zgodovina upora. V globalnih gibanjih v Evropi že lep čas poteka zanimiva, tudi praktična razprava (kot so na primer neposredne akcije proti centrom za odstranjevanje tujcev ipd.) o konstitucionalizaciji Evrope, tj. o vzpostavljanju evropskega političnega pros-

tora. Največja napaka bi bila prepustiti vprašanje konstitucije nacionalistom, evroskeptikom in neoliberalcem. Vizija obojih je globalni apartheid, razlika je zgolj v prostorsko-teritorialni razporeditvi globalne hierarhije. Preprosto rečeno, neoliberalcev ne moti obstoj suženjske delovne sile v samih evropskih mesitih, nacionalisti pa bi raje videli, da bi bili bazeni sužnjev zunaj meja EU.

2.

Z vprašanjem vzpostavljanja političnega prostora, politične enotnosti in politične konstitucije se je vsekakor treba ukvarjati teoretično in analitično. Temeljna preokupacija politične filozofije zadeva vprašanje mehanizmov, ki vzpostavljajo politično skupnost, načinov, kako se konstituiramo kot subjekti in kako se potemtakem konstituirajo oblasti. S temi vprašanji je povezano vprašanje stabilnosti oblasti in vprašanje zaprtosti ali odprtosti odnosa med oblastjo in subjekti. Hobbesovci tako pravijo, da se civilno stanje vzpostavi enkrat za vselej in da je ključno vzpostaviti trdno in stabilno suvereno oblast, ki je sposobna preprečiti zdrs v vojno stanje. Spinozisti na drugi strani pravijo, da je prehod iz civilnega v vojno stanje vedno mogoč, še več, takšen zdrs je produktiven in nujen, saj omogoča vzdrževanje kontinuitete med družbeno močjo in politično oblastjo. Ko se iz pozicije družbene moči (moči delovati) institucije oblasti kažejo kot nadvladovanje, je popolnoma legitimno vrniti se v vojno stanje, da bi ponovno naložili civilno stanje, ki mora sedaj ustrezati novi naravi družbene moči. To vojno stanje, ki ga dosežemo z zlomom odnosa pokorščine, seveda nima nobene veze z zgodovinskimi in aktualnimi vojnami, ki se bijejo v imenu miru, v imenu preseganja družbenih konfliktov in bojev.

Transcendenten in imanenten pristop, avtonomija in heteronomija so v moderni zgodovini vedno soobstajali. Seveda je bil skozi vso zgodovino moderne hegemonski tisti tok, ki je oblast vzpostavljala kot transcendenco. Obstajala so tudi obdobja, ko sta se obe moderni alternativni izkristalizirali kot konstitucionalni alternativni. Kot primer nam lahko služi francoska revolucija. Ustava iz leta 1793 ni utemeljila reda, temveč permanentno revolucijo. S člani, kot so: "Če se zatira en sam član družbe, se zatira celotno družbeno telo." (čl. XXXIV); "Ko vlada krši pravice ljudstva, je za ljudstvo in za vsak del ljudstva vstaja najsvetejša pravica in najnujnejša dolžnost." (čl. XXXV) ali: "Ljudstvo ima vedno pravico revidirati, preoblikovati in spremeniti svojo ustavo. Ena generacija ne more svojim zakonom podrediti bodočih generacij." (čl. XXVIII), je edina zares demokratična ustava zapovedala nenehno ponovno nalaganje politične skupnosti, nenehno problematiziranje pojma skupnosti in njenih subjektov ter njuno nenehno redefinicijo. Ustava iz leta 1793 je edina ustava

demokracije kot absolutne vladavine, brezmejne in brezmerne vladavine. Sledi termidorijanska reakcija s svojo ustavo, ki je ustava reda. Prepove vsako nepoblaščno javno zbiranje in s tem zapove predstavniško demokracijo. Politična izmenjava je dovoljena zgolj skozi formalne in zapovedane institucije političnega posredovanja. Obenem termidor naveže politiko na ozemlje in na lastnino ter odpre pot imperialnim ambicijam Napoleona, ki vzklikne: "Državljeni, revolucija je določena s principi, ki so jo začeli. Ustava je utemeljena na svetih pravicah lastnine, enakosti in svobode. Revolucija je končana."

3.

Redka so zgodovinska obdobja, v katerih lahko motrimo in interveniramo v procese politične konstitucionalizacije. V moderni so bila to obdobja nekakšne časovne kompresije, izjemen, enkraten in nasilen dogodek, ki je sprostil kreativne sile in jih takoj ponovno zaprl v slonokoščene zgradbe ustave. Iz te perspektive se zdi konstitucionalizacija Evropske unije postmoderna, saj gre za kontinuiran proces, ki mu pravijo plazeča se konstitucionalizacija. Velikih utemeljitvenih mitov, kot so moderne nacionalne in socialistične revolucije, ni več. Moderni koncept suverenosti, ki predpostavlja hipno in dialektično vzpostavitev novega političnega prostora z ekstremno nasilnim ideološkim in praktičnim definiranjem ter izključitvijo zunanosti ob hkratni homogenizaciji notranjosti, ljudstva, je preživel. Pa čeprav ga v provincah Imperija skušajo ponovno predlagati kot delujoč model, kar je očitno v prilogah z izbranimi v Sloveniji. Postmoderni koncept suverenosti in model vzpostavljanja politične skupnosti ni dialektičen in ni hipen. Postmoderna oblast ni uničujoča niti izključujoča; je vključujoča in razlikujoča mašina, ki z vključevanjem vzpostavlja hierarhije.

Postmoderna oblast se ne oblikuje na osnovi modela prvobitne akumulacije, temveč na osnovi pokrivanja, usmerjanja in kanaliziranja linij bega. Naveličala se je nenehnega sifovega discipliniranja, normaliziranja in izključevanja. Raje je priznala sposobnost bega in iz njega naredila ekonomsko kategorijo, novo vrednost. Postmoderni režim izkoriščanja zato ne sloni na fordistični tovarni in na discipliniranju masovnega industrijskega delavskega razreda, na njegovi homogenizaciji. Postmoderni kapitalizem živi od razlik, živi od naše sposobnosti eksodusa iz identitet, kulturnih form, modernega produkcijskega režima. Prvobitna akumulacija – centralizirano državno nasilje nad oblikami komunalne in fevdalne lastnine nad zemljo ter njuno uničenje – je ustvarila proletariat, vagabunde, nevarne razrede, ki so omogočili s tem, ko so dali na razpolago svoje delo, nastanek moderne industrijske proizvodnje. Integracija prole-

tariata v režim kapitalistične akumulacije ga je spremenila v industrijski delavski razred. Politična analogija prvobitne akumulacije je nastanek moderne države z inherentnim konceptom moderne suverenosti. Multituda je spremenjena v ljudstvo. Vsi korakajo za eno zastavo, pojejo iste pesmi, nosijo uniforme – tako na državnih proslavah kot v tovarni, tako v institucijah oblasti kot v institucijah kontraoblasti (v sindikatih in v strankah delavskega razreda).

4.

V sedemdesetih letih prejšnjega leta je prišlo do pomembnega preobrata. Novi radikalni aktivisti, ki so se formirali v ciklusu bojev, ki izbruhnejo leta 1968, so podobo Che Guevare, ki hodi pred kubansko zastavo in kubanskim ljudstvom, zamenjali z načrti tovarn masovne industrijske proizvodnje. V te načrte so skrbno vpisovali točke uporov: sabotaže, abstinence, samoredukcije akordov. Pri tem so ugotovili, da se ti upori dogajajo neodvisno od sindikatov, ki so se o višini mezde in o sporazumih pogajali korporativno, na znanstveni ravni, v institucijah t. i. socialnega partnerstva. V teh nekontroliranih, divjih oblikah delavskih bojev je nastajala nova radikalna subjektiviteta, ki se je vpisala v izvorno komunistično tradicijo, tradicijo zavračanja dela, tradicijo delovanja za osvoboditev od dela. Na koncu so ti boji zrušili tovarne, moderna mesta masovne industrijske produkcije in sprostili tisto, čemur se sociološko reče terciarizacija, postmodernizacija in informatizacija proizvodnje. Igra med kapitalom in delom se je spremenila. Kapital ni več tisti, ki izkorišča delo tako, da ga oblikuje, spravlja v odnose, disciplinira in normalizira. Kapital nima več ustvarjalne in podjetniške sposobnosti. Kapital je zgolj zajedavec, ki se zažre v produktivna tkiva (odnose, komunikacijo) in iz njih srka vitalno silo. Zato je postmoderna oblast mrežna, kajti zgolj mreža omogoča pokritje celotne družbe in identificiranje produktivnih tkiv ter prisesanje nanje. Če pa je oblast mrežna, potem mora biti takšna tudi protioblast. Proti postmodernemu režimu izkoriščanja se ne moremo boriti z zaklinjanjem modernega režima izkoriščanja. Po drugi strani pa mreže same po sebi niso osvobajajoče. Celo ameriška vojska je transformirala komandno strukturo vojaških operacij v mrežno. Časi piramidalnih hierarhij so mimo. Oblast se ne razume več kot piramida. Treba je samo študirati nove menedžerske paradigme ali pa nove vojaške doktrine, kot je *Network centered warfare*.¹ Razliko v mrežah naredi stopnja centralizacije in kvaliteta odnosa.

¹ V spopadu pomenijo fiksne pozicije slabost, zato so postale temeljne karakteristike nadzorovanje, mobilnost in hitrost. Vojaški krogi ZDA so za ofenzivo na Irak izdelali nov koncept vojskovanja, t. i. *network centered warfare*, s katerim naj bi dosegli total information awareness. Pri tem ne gre zgolj za vprašanje komandne strukture v vojaškem spopadu, temveč za vprašanje komande in kontrole nad vsemi dejavnostmi na globalni ravni, od sfere vojaške intervencije, ki je na ravni policijske akcije, do globalnega trga.

Včasih se zdi, da je treba iti od osnov. Foucault je zavrnil represivno hipotezo oblasti, kar pomeni, da biooblast ne prepoveduje, ampak sledi in usmerja. Življenju daje usmeritev, racionalnost in temeljni odnos. Slednje si lahko razložimo s filmsko metaforiko, ki jo je v Republika Salo oziroma 12 dni Sodome uporabil Pasolini. Fašistična oblast ne prepoveduje seksualnosti, natančneje seksualnih perversnosti. Celo zapoveduje jih. Vendar pa vsili temeljni odnos, ki je odnos dominacije. Perverznost je zapovedana, prepovedan pa je odnos iz ljubezni. Vsak spolni odnos ad veneram, iz ljubezni, se kaznuje s smrtjo. Podobno je z mrežami. Mreže služijo eksploataciji, obenem pa so lahko naše orožje osvoboditve. Seveda je pred nami še dolgo obdobje radostnega odkrivanja osvobodilnega potenciala mreže, osvobajajočih praks v mreži.

5.

V motrenje procesa vzpostavljanja evropske politične skupnosti in interveniranje vanj je nujno treba vključiti razumevanje transformacij materialne konstitucije vladavine in z njimi povezane procese formalne konstitucije vladavine. Namreč, formalna konstitucija Evropske unije mora slediti in sledi spremembam v materialni konstituciji vladavine. Naš diskurz o nastajanju evropskega političnega prostora ne sme biti moralen, kar pomeni, da ne sme izhajati iz zdravorazumskih predstav o oblasti, ki tičijo globoko v hobbsovtvu in ki predpostavljajo avtonomijo političnega. Namreč, če izhajamo iz takšnih izhodišč, potem bo naše delovanje zgolj defenzivno, reaktivno, celo reakcionarno. Razumeti moramo, zakaj je Evropa nujna, zakaj je obet osvoboditve zgolj v priznanju te nujnosti. Evropo potrebujemo, da lahko gremo onstran. Obstoječe in nastajajoče politične prostore je treba ocenjevati in vrednotiti ne iz dogem, temveč na osnovi vprašanja, kje se poveča naša moč delovanja.

In tako smo prišli do praktičnih političnih vidikov problematike. Besedila, ki jih objavljamo v tematskem bloku o Evropi, skušajo slednjo misliti implicitno ali eksplicitno v povezavi z družbenimi gibanji. Tudi Habermas in Derrida, čeprav izhajata iz gledišča kulturne identitete, kot negativni horizont upošteva ta ekscesnost, ki jo pomenijo družbena gibanja. Njun ideal je seveda Evropa kot transcendiranje in zajezeitev socialnih konfliktov. Zato se na primer sklicujeta na institucijo socialne države. Evropska unija naj bo transcendentalna politična unija, zgrajena na krasni, v Evropi iznajdeni sposobnosti preseganja vojn, napetosti zaradi religioznega ter mnenjskega pluralizma in razrednega boja. Iz stališča nazora, da so ekscesi družbenih gibanj tisti, ki delajo zgodovino, da so linije bega na "marginah" urejenega sveta politično konstitutivne, iz pozicije teorije, ki odklonov ne odžaga, da bi dobila nekonfliktne srednje vrednosti,

ampak v teh odklonih išče protičasovna postajanja, v njih išče samo možnost človečnosti – iz tega stališča je Habermasova in Derridajeva zamisel Evrope zastarela in celo nevarna. Pa vendar sta s svojim tekstom prispevala k prepotrebni diskusiji in celo na določen način afirmaciji družbenih gibanj, seveda, kot je že bilo omenjeno, zgolj kot negativnega horizonta.

Prispevki Boutanga, Negrija in Bifa pa se ukvarjajo predvsem z vprašanjem, kakšen naj bo politični prostor, ki bo predstavljal skupni politični prostor globalnih družbenih gibanj in novih političnih subjektivitet, ki so nastale še posebej po seattelski vstaji, z močnim nanašanjem na izkušnjo bojev po letu 68. Kaj jim je skupno? Artikulacija globalnih družbenih gibanj prek geografskega področja. Evropska globalna družbena gibanja naj se artikulirajo geografsko, kar pomeni, da naj se spustijo v boj za evropski politični prostor. Ta pozicija je povsem razumljiva, še posebej, če jo motrimo iz izkušenj evropskih globalnih družbenih gibanj.

6.

Pridevnika globalna ne uporabljamo zato, ker bi bilo v modi. Ta gibanja so globalna zato, ker artikulirajo konflikte in boje, ki so po eni strani privedli do globalizacije, po drugi strani pa so njen produkt. Socialni konflikti, povezani z družbeno negotovostjo (prekerizacijo), migracijami in novimi oblikami komunikacije ter z njimi povezanimi tehnologijami, so inherentno povezani z globalizacijo. Nobena skrivnost ni, da je splošna družbena negotovost kontrarevolucionarni aspekt množičnega eksodusa iz modernih režimov eksploatacije. Razen če seveda ne mislimo, da je fleksibilizacija človekoljuben izum razsvetljenih industrijskih sociologov in neoliberalnih ekonomov. Ti so odgovorni le za prekerizacijo, obliko, ki postavlja fleksibilnost v službo režima postmodernega izkoriščanja. Neoliberalizem, kljub vsej ideološki retoriki, ne pomeni vrnitve v zlato, nikoli obstoječe obdobje svobodnega trga. Neoliberalizem pomeni kontrarevolucijo, vzvratno revolucijo, ki angažira enake predpostavke in enake ekonomske, socialne in kulturne težnje, ki bi jih drugače lahko angažirala revolucija. Ne spopadamo se z restavracijo, temveč s pasivno revolucijo, in naš problem je, kako si ponovno prisvojiti ozemlje, ki ga je koloniziral nasprotnik, in kako na ista vprašanja dati drugačne odgovore.

Zato naš politični prostor ni in ne more biti nacionalna država. Kot že tolikokrat rečeno, se proti postmodernemu režimu eksploatacije ne moremo boriti tako, da zaklinjamo moderen režim eksploatacije. Proti postmoderni obliki politične centralizacije na globalni ravni se ne moremo boriti z zaklinjanjem modernih oblik politične centralizacije – nacionalne države. Dvourni

sobivanje z antiglobalisti v pravem pomenu besede (s sindikati in raznimi strankami s socialističnimi programi, pa tudi z raznimi anarhističnimi grupacijami, ki so "odkrile" revolucionarni potencial delavskega razreda) se je na srečo končalo. King's Cross² je bil točka kristalizacije. Politični prostori gibanj, v katerih so sobivale razlike, potekal pa je ideološki boj, so se izkazali za neproduktivne. Namesto da bi bili prostori, ki jih organizirajo izkušnje in želje po delovanju, so postali prostori, ki jih organizirajo ideologije. Za uspeh se je štelo nadkodiranje manifestacije ali pa socialnega foruma med bodisi trockističnimi partijami bodisi anarhističnimi dogmatičnimi grupacijami. Ob tem so postale vsebine in inovacije družbenih gibanj marginalizirane ali celo zatrte.

Gibanja ne zanima pravovernost, temveč povečanje moči delovanja. Prekariat hoče biti fleksibilen, obenem pa zahteva materialne razmere, zato, da bo lahko še bolj fleksibilen, da se bo njegova fleksibilnost odlepila od imperativa izkoriščanja. Zato zahteva *flexsecurity*. Migrant se hoče svobodno gibati, zato zahteva možnosti za svobodno gibanje. Zahteva po legalizaciji, pridobitvi statusa je morda preveč pragmatična za tiste, ki stavijo na radikalnost lastnih pozicij in na avtoreferencialnost. Zahteva po svobodi komuniciranja je prav tako reformistična. Hočemo več komunikacije in hočemo svobodno komunikacijo. V vseh primerih se postavlja vprašanje političnega prostora z regulativnimi mehanizmi – prostora, ki bo omogočil ta več, več fleksibilnosti (in manj negotovosti), več svobode gibanja, več migracij, več komuniciranja ... več moči torej.

Ali je tak politični prostor nastajajoča evropska politična unija, ki je podpisala (ne pa še ratificirala) svojo prvo ustavo? Jasno je, da globalna družbena gibanja, globalni družbeni boji in iz njih izšle nove subjektivitete, svojih zahtev ne morejo postavljati v nacionalnih državah. Za prekariat in migrante nacionalna država ni politični prostor, v katerega bi lahko investirali svoje zahteve. V nacionalni državi nova globalna družbena gibanja ne morejo najti kraja političnega posredovanja. V njihovem okviru je možno odpirati zgolj moderne socialne konflikte in definirati moderne zahteve. In to se dogaja s katastrofalnimi posledicami. Zahteve po polni zaposlenosti, po zaustavitvi delokalizacije proizvodnje ipd., ki jih v nacionalnih državah definirajo stare leve politične sile, vzpodbujajo nacionalizem in rasizem. Soočiti se moramo z dejstvom, da investiranje socialnih konfliktov, bojov in gibanj v nacionalne politične prostore povzroča retrogradne učinke. S tem se zgolj podeljuje legitimnost nacionalnim

² King's Cross je postaja londonske podzemne železnice, na kateri je bila med sklepnimi demonstracijami tretjega Evropskega socialnega foruma v Londonu zadržana in aretirana skupina aktivistov iz avtonomnih prostorov Beyond ESF. Do nadlegovanja in aretacij je prišlo, če že ne po naročilu lokalnih organizatorjev, pa vsaj z njihovim odobranjem. Kot vedno v takih primerih je tudi tokrat šlo za manifestacijo konceptualnih razlik. Medtem ko je ESF postal prostor ideološkega spopada, so avtonomni prostori postali mesta organizacije izkušenj in konkretnih družbenih bojov.

političnim elitam in omogoča njihovo vlogo neproduktivnih lokalnih *casiques*, razbojnikov, ki zahtevajo, da gre vsak družbeni tok skozi njih. Aspiracije in revolt prebivalstva se na ta način pretvarjajo v ultranacionalizem.

Nacionalna država je izgubila vse prerogative suverenosti: nad monetarno politiko, nad vodenjem vojne in nad kulturo, kot sposobnost razvijanja avtonomne kulture. In kot vsaka zgodovinska tvorba, ki je v zatonu, postaja vedno bolj nasilna in neracionalna. Spomnimo se samo nastajanja nacionalnih držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije. Ena izmed njih, Slovenija, si je, soočena z lastnim zatonom, ki je prišel, še preden je nastala, privoščila pravo orgijo nasilja nad ljudmi, ki jih je izbrisala iz registra stalnega bivališča. Povrnitev nezakonito odvzetih pravic 18305 ljudem bi moral biti za državo, kot je Slovenija, malenkost. Če le ne bi bili izbrisani edino področje, na katerem lahko propadajoča tvorba izvaja prerogative suverenosti, najbolj mračne biopolitične suverenosti Agambenovega tipa, ki vzpostavlja cone suspenza, da bi se lahko izvajala neposredno nad golimi življenji. Izvajajo jo policaji, politiki, birokrati, zafrustrirani sosedje, tja do največjih zakotij ... Ta strašna pošast potrebuje milostni strel.

7.

Milostni strel predstavlja identificiranje novega političnega prostora, ki lahko postane kraj politične mediacije družbenih gibanj. Poiskati je treba politični prostor, v katerega lahko gibanja investirajo svoje zahteve, prostor, ki bo omogočil produktivnost nasprotovanja. Seveda je ideal vsakega radikalnega demokrata vzpostavitev samega gibanja kot prostora politične mediacije in kot ustavodajne skupščine. V zgodovini delavskega gibanja, na primer, delavski sveti niso bili mišljeni kot interesna združenja, temveč kot oblika politične oblasti. Organizacijska oblika, ki je nastala v razrednem boju v sferi materialne produkcije, naj bi si ponovno prisvojila sfero družbene reprodukcije, skratka oblast. Delavsko gibanje je tematiziralo imanenco oblasti, kar pa ni bilo zagotovilo, kot nas uči boljševiska izkušnja, da se potem v praksi ne bi uvedla transcendentna oblast.

Če sledimo radikalno demokratičnemu idealu, potem nam niti ni treba misliti Evrope. Na današnji stopnji družbene delitve dela je edini možni politični prostor gibanj globalni. Globalni pa ne pomeni svetovni. Transformacije v materialni konstituciji vladavine, ki so lastne globalizaciji, ne pomenijo nujnosti vzpostavitve svetovne države? Poskusi v tej smeri so obstajali in propadli. Namesto svetovne vlade smo dobili permanentno globalno vojno. Seveda pa po drugi strani vzpostavitev svetovne države (v kolikor bi bila mogoča), ki bi slo- nela na svetovni civilni družbi, za gibanja niti ni zaželeno.

Globalizacije ne definiramo zgolj ekstenzivno, ampak tudi intenzivno, biopolitično. To pomeni, da so vse sfere življenja vključene v režim kapitalistične akumulacije. Analitična dualnost med družbeno produkcijo in reprodukcijo je tako izgubila tla pod nogami. Sfera nematerialne družbene reprodukcije je postala pomemben in tendenčno hegemonski segment kapitalistične produkcije. Nematerialna produkcija ima neposredno regulativne sposobnosti, ki so včasih pripadale zgolj sferi reprodukcije. V biopolitičnem kontekstu postaneta produkcija in reprodukcija sorazsežni. Nobena transcendenca oblasti ni več mogoča. Afektivno, intelektualno, nematerialno delo, tisto delo, ki se glede na kapital nahaja v nekraju (večina tega dela je neovrednotenega, neplačanega), izraža moč delovanja, ki je singularna in univerzalna. Singularna zato, ker postavlja delovanje onstran vseh mer, ki jih sama moč ne vsebuje, univerzalna pa zato, ker pomeni proizvajanje obenem gradnjo skupnosti med subjekti. "Odnos med singulariteto in skupnostjo (univerzalnostjo) je dinamičen. V tem odnosu smo priča nenehnemu gibanju med singularnim, ki se univerzalizira, in skupnim, ki se singularizira. Tako dobimo skupnost kot moč transformacije, silo samoovrednotenja."³

Politični koncept, ki izraža samotransformirajoče kolektivno delovanje, ki vzpostavlja skupnost, je multituda. Izraža alternativo politični skupnosti, ki je zgrajena na konceptu suverenosti. Multituda je navzven odprta, navznoter pa heterogena, medtem ko je suverena politična skupnost navzven zaprta in navznoter homogena. Na tej osnovi lahko definiramo nekatere temeljne poteze politične filozofije prihodnosti. Osvoboditev singularitet in njihove sposobnosti, da v sodelovanju vzpostavljajo skupnost, in destrukcija totalitet, ki subsumirajo atomizirane posameznike, posesivne individuumе. Na mesto iskanja konsenza, konsenzualne politike, je treba postaviti produkcijo disenza, disenzualno politiko. Kot je napovedal Félix Guattari: "*Loin de chercher un consensus abetissant et infertilisant, il s'agit à l'avenir de cultiver le dissensus et la production singulière d'existence.*"⁴ V globaliziranem svetu, v katerem se topijo vse tradicionalne politične oblike, ki so jih določale teritorialna zamejenost, stabilnost in konsistentnost, v globalnem občem nekraju, je edina možnost političnega delovanja singularno proizvajanje eksistence, samoovrednotenje in samosubjektivacija. Daleč od tradicionalnih modelov politične skupnosti, katerih meje so meje konsenza. Politično delovanje v globalizaciji ne more biti usmerjeno v vzpostavljanje utopičnih skupnosti, temveč mora biti proizvodnja disenza, komunikacija tako nastalih subjektivitet ter socialna in politična rekonpozicija na njihovi osnovi.

³ Antonio Negri (1997) *Travail et affect*. V: *Futur Antérieur* 39–40.

⁴ Daleč od iskanja poneumljujočega in neplodnega konsenza pripada prihodnost razvoju disenza in singularni produkciji obstoja. Vir: Collectif sans ticket (2001) *Le Livre-acc_s*. Cuesmes: Editions du cerisier.

Če motrimo problem evropskega političnega prostora iz gledišča tako definirane strategije kozmopolitske osvoboditve, potem ozemeljska artikulacija globalnih družbenih gibanj sploh ni potrebna. Evropo lahko potemtakem mislimo zgolj kot mrežo mrež, tako kot si jo predstavlja Bifo. Teritorialna artikulacija evropskih globalnih gibanj je torej zgolj taktična. Nastanek enotnega evropskega političnega prostora je zgolj taktični dejavnik v celokupni strategiji. Pa vendar, če upoštevamo spremembo razmerja med strateškim in taktičnim v obdobju globalizacije, ki ga označuje raztapljanje teritorialnih političnih konceptov, potem lahko razumemo izjemen pomen taktičnega dejavnika. Danes se zdi, da lahko, ravno zaradi raztopitve teritorialnih konceptov politične skupnosti, delujemo zgoj taktično. Tako, da smo obenem notri in proti. In biti proti pomeni predvsem anticipirati.

Na dnevnem redu je politika subverzije. Globalna gibanja v Evropi morajo razviti sposobnost za subvenzivno investiranje nove subjektivitete in konkretnih zahtev v nastajajoči evropski politični prostor. Subverzivna integracija pomeni integriranje subjektivitet tako, da pomeni njihova integracija obenem subverzijo politične skupnosti, v katero se integrirajo. Nastajajočo evropsko federacijo in evropsko politično skupnost je treba inflatorno investirati z novimi subjektivitetami in zahtevami po uresničitvi materialnih možnosti za njihovo reprodukcijo. Poskuse teritorialne utemeljitve Evropske unije, vzpostavljanja nekakšne evropske nacije, je treba spodnašati z nenehnim prehajanjem zunanjih meja EU in s čezmejno rekonpozicijo političnih prostorov na osnovi disenzualnih subjektivitet in singularnih eksistenc. Na poskuse konstitucionalizacije Evrope na osnovi koncepta državljanstva kot razlikujočega mehanizma, ki vzpostavlja hierarhijo državljskih statusov, je treba odgovoriti z integracijo od spodaj in z definiranjem novega globalnega evropskega državljanstva, ki bo vključujoče, raztezajoče se in obenem egalitarno. Državljanstvo, ki bo omogočilo polno uživanje človekovih, socialnih in političnih pravic za vse, ki prebivajo na ozemlju EU. Na poskuse, da se Evropska unija vzpostavi kot politična konstitucija neoliberalnega globalnega trga, je treba odgovoriti z inflacijo zahtev po priznanju novih pravic, ki jih definiramo v družbenih bojih. Proti poskusom, da se Evropa konstituirajo kot suverena skupnost na osnovi novodobnih koncentracijskih taborišč – centrov za odstranjevanje tujcev, je treba odgovoriti z brezkompromisnim bojem proti tem conam suspenza vseh pravic, proti tem institucijam izrednega stanja.

Na Evropo se je treba nanašati, da lahko gremo istočasno onstran nje. S formalno konstitucionalizacijo Evrope se moramo ukvarjati zato, ker mislimo, da

bomo tako lažje intervenirali v materialno konstitucijo vladavine, da bi osvobodili nove oblike življenja – tiste, ki so priklicale globalizacijo in ki so zadržane v vzratni revoluciji Imperija. Če se je izkazalo, da je politični prostor nacionalne države popolnoma neproduktiven in da je investiranje družbenih bojev v ta prostor bodisi nemogoče bodisi celo regresivno, potem se zdi, da je nastajajoči evropski politični prostor oziroma plazeči se proces federalizacije Evrope mnogo produktivnejši okvir za inflatorno investiranje novih subjektivitet in njihovih zahtev. V skladu z maksimo, da se proti postmodernemu režimu izkoriščanja ne moremo boriti z zaklinjanjem modernega režima izkoriščanja, niti njegovih figur oblasti niti njegovih figur kontraoblasti.

9.

Marsikatero analitično dualnost, ki smo jih uporabljali za analizo modernih družbenih in političnih procesov, so danes preživele. Tudi dualnost med reformizmom in revolucionarnostjo. Ni slučajno, da se danes raje zbiramo okrog koncepta upora kot pa revolucije. Slednji je bil vse preveč povezan s transcendentno oblastjo. Pravičnejši družbeni red, dobro ustavo so projicirali v zunanost, na transcendentno, metafizično raven. Ko sta bila definirana, je bilo treba prevzeti oblast, zamenjati ustavo in uveljaviti ideal pravičnega družbenega reda v tostranstvu. To je bila revolucija z velikim R, ki pa ni več mogoča. Z nepovratno krizo prostorskih političnih konceptov, z globalizacijo, z Imperijem, ki je režim nadzora nad globalnimi tokovi, zunanosti ni več. To pomeni, da si ni treba več zamišljati zunanje, transcendentne dobre ustave, ampak moramo biti sposobni zastaviti zahteve (iz življenja, biopolitične zahteve), ki bodo kompostirale obstoječo ustavo. Iz tega izhaja privilegirani status taktičnih aspektov družbenih bojev in subverzivni potencial konkretnih ("reformističnih") zahtev. Če se politika utopije razume v maksimi "Bodimo realni, zahtevajmo nemogoče!", se politika dezutopije razume v maksimi "Bodimo nerealni, zahtevajmo mogoče!" Reformistične zahteve imajo danes revolucionarni potencial. Seveda, če revolucije ne razumemo kot uveljavitev družbenega reda, ki naj bi slonel na apriorni, predružbeni naravi človeka, ki jo je treba zgolj ugotoviti in nato na njeni osnovi modelirati idealni družbeni red. Danes je negotovost splošna družbena okoliščina, tako da so negotovi tudi družbeni boji in sama revolucija. Etično-politično delovanja ne sloni na nobeni gotovosti in boj za pravičnejšo družbo izhaja iz koncepta pravičnosti, ki ni več vezan na mero.

Z vprašanjem transformacij materialne konstitucije vladavine se je izčrpno ukvarjal Foucault. Pri tem je definiral koncept biopolitike. Geslo oblasti ni več pustiti živeti in umoriti, temveč narediti živeti in pustiti umreti. Objekt oblasti

je postalo življenje, nad katerim se oblast ne izvaja kot sila uničenja in zatiranja. Oblast deluje tako, da sledi življenju, ga vsrka in reinterpreтира. Oblast je melioracijski projekt, ki skuša tokovom življenja preprečiti, da bi prestopili bregove, ki ga definirajo kot produktivno (presežno vrednost ustvarjajoče) življenje. Ta melioracijski projekt vedno znova postane utesnjujoč in tok življenja slej ko prej prestopi njegove bregove. Le tako se obnavlja plodnost pokrajine. Melioracijski projekt neoliberalne oblasti je proizvedel družbeno puščavo. Zato morajo oblike življenja, ki jih vsrkuje, kanalizira in reinterpreтира, uničiti in preplaviti njegove bregove, ki predstavljajo oblike postmodernega izkoriščanja. Le tako bodo lahko nastale nove oblike življenja. V času posplošene negotovosti ne moremo izhajati iz apriornih substanc. Izhajamo lahko zgolj iz vsakokratnih oblik življenja. In edina gotovost pri življenju je, da se spreminja, da je čezmejno in čezmerno, da je ekscesno in prekipevajoče. Ali je to možno zapisati v ustavo? V ustavi iz leta 1793 so v že omenjenih členih zapisali ravno to. Zapisano ali ne, pomembno je, da Evrope ne bo brez prakticiranja pravice do upora, brez tudi ilegalnega prakticiranja globalnega evropskega državljanstva. In to nove subjektivitete globalnih družbenih gibanj tako ali tako že počnejo.